

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОНОПОЛІЗОВАНИХ РИНКІВ УКРАЇНИ

© 2014 КИРИЛЮК А. О.

УДК 338.242.2

Кирилюк А. О. Державне регулювання монополізованих ринків України

Мета статті полягає в дослідженні особливостей функціонування різних типів монополій, обґрунтуванні використання відповідних інструментів антимонопольної політики, а також у визначенні шляхів удосконалення антимонопольного регулювання. Аналізуючи різні типи монополійних утворень в економіці, було виявлено причини виникнення та особливості функціонування різних типів монополій. У результаті дослідження було виявлено вплив різних типів монополійних утворень на економіку. Визначено необхідність використання відповідних інструментів антимонопольної політики для регулювання діяльності різних типів монополій. Обґрунтовано доцільність використання певних інструментів антимонопольної політики на різних ринках, що дозволить враховувати особливості кожного ринку задля покращення загальної ситуації на ринку. Перспектива подальших досліджень у даному напрямі – в обґрунтуванні використання інструментів антимонопольної політики на різних ринках і поліпшенні антимонопольного регулювання в цілому.

Ключові слова: антимонопольна політика, типи монополій, інструменти антимонопольної політики.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 11.

Кирилюк Андрій Олександрович – аспірант, кафедра політичної економії, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: andreykiriluk@yahoo.com

УДК 338.242.2

UDC 338.242.2

Кирилюк А. А. Государственное регулирование монополизированных рынков Украины

Цель статьи заключается в исследовании особенностей функционирования различных типов монополий, обосновании использования соответствующих инструментов антимонопольной политики, а также в определении путей совершенствования антимонопольного регулирования. Анализируя различные типы монополийных образований в экономике, было обнаружено причины возникновения и особенности функционирования различных типов монополий. В результате исследования было выявлено влияние различных типов монополийных образований на экономику. Определена необходимость использования соответствующих инструментов антимонопольной политики для регулирования деятельности различных типов монополий. Обоснована целесообразность использования определенных инструментов антимонопольной политики на разных рынках, что позволит учитывать особенности каждого рынка для улучшения общей ситуации на рынке. Перспектива дальнейших исследований в данном направлении заключается в обосновании использования инструментов антимонопольной политики на разных рынках и улучшении антимонопольного регулирования в целом.

Ключевые слова: антимонопольная политика, типы монополий, инструменты антимонопольной политики.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 11.

Кирилюк Андрей Александрович – аспирант, кафедра политической экономики, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: andreykiriluk@yahoo.com

Kyrylyuk A. O. State Regulation of Monopolized Markets in Ukraine

The article is aimed to study the characteristics of functioning of different types of monopolies, justify the use of appropriate tools for anti-monopoly policy, as well as to identify ways of improving the anti-monopoly regulation. When analyzing various types of monopoly formations in the economy, causes of occurrence and of functioning of different types of monopolies were identified. The study revealed the effects of different types of monopoly formations on the economy. The need for use of relevant tools for anti-monopoly policy, intended to regulate the activities of different types of monopolies was grounded. Expedience of use of appropriated instruments of anti-monopoly policy in different markets was substantiated, that would take into account the characteristics of each particular market to improve the overall situation. The prospect of further research in this area is substantiation of use of anti-monopoly policy tools in different markets and improvement of anti-monopoly regulation in general.

Key words: anti-monopoly policy, types of monopolies, tools of anti-monopoly policy.

Pic.: 1. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 11.

Kyrylyuk Andriy O. –Postgraduate Student, Department of Political Economy, Kharkiv National Economic University named after S. Kuznets (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: andreykiriluk@yahoo.com

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків і процес євроінтеграції дає змогу українським товаровиробникам виходити на нові ринки, що відкриває для них не лише нові можливості, але й змушує пристосовуватися до нових умов функціонування ринку, відповідно до міжнародних стандартів. Створення конкурентного середовища, захист економічної конкуренції та регулювання ринкових відносин безпосередньо впливають на економічний розвиток держави, що, у свою чергу, формує імідж нашої країни. Саме тому на шляху до ЄС питання регулювання монополізованих ринків набуває особливої актуальності.

Конкурентна боротьба між товаровиробниками виводить більш успішних учасників ринку в лідери, що, з одного боку, надає їм можливість покращувати свою

продукцію та поліпшувати організацію виробництва, але, з іншого боку, вони можуть і зловживати своїм ринковим становищем, поглинати інші компанії, сприяючи посиленню концентрації та централізації виробництва, що, у свою чергу, обумовлює тенденцію до монополізації економіки та появи монополійних утворень.

Проблемами державної антимонопольної політики та регулювання діяльності монополійних утворень займався багато вчених: Грицай О. [3], Дерун Т. [4], Зелінська О. [5], Лайкова М. [6], Лагутін В. [7], Попов Р. [8], Росецька Ю.Б. [9], Тертичка В. [10], Чухно А. [11], проте, незважаючи на значні дослідження в цьому напрямі, проблема регулювання монополізованих ринків в економіці залишається відкритою та потребує подальшого розвитку.

Метою роботи є узагальнення особливостей функціонування різних типів монополій, а також визначення шляхів удосконалення антимонопольного регулювання.

Монополії можуть обмежувати випуск продукції та встановлювати більш високі ціни через своє монополічне положення на ринку, що призводить до нераціонального розподілу ресурсів, посилює нерівність доходів і призводить до зниження життєвого рівня населення за рахунок високих цін. Також фірми монополісти не мають стимулів до розвитку НТП через відсутність конкурентів на ринку

Але також існує і велика кількість аргументів на користь монополізації ринків. Перш за все треба враховувати шлях, яким монополія прийшла до домінуючого положення на ринку. За виключенням природних монополій усі фірми-монополісти завойовують своє положення на ринку завдяки якісно відмінній від інших конкурентів продукції. Тобто фірми-монополісти з'являються тоді, коли їхня продукція набагато краща за всю іншу, представлену на ринку, що приводить до витіснення конкурентів з ринку, або ж фірма монополіст з'являється на ринку, де її продукції немає аналогів.

Антимонопольна політика може бути направлена як на боротьбу з монополізацією, з метою захисту прав споживачів і недопущення необґрунтованого завищення цін, так і на укрупнення товаровиробників і незначне підвищення цін з метою поліпшення якості продукції та стимулювання економічного зростання.

Збільшення розмірів компаній є виробничою необхідністю з позиції досягнення мінімально ефективного обсягу виробництва, створення сучасної ефективно виробничої структури та підтримання конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Отже, механізм державного антимонопольного регулювання має бути способом організації економічних відносин між учасниками ринку з метою координації їх діяльності та створення передумов для успішного вирішення соціально-економічних проблем в Україні, а також подальшого економічного зростання.

Але на сьогодні, спираючись на антимонопольне законодавство [1; 2], можна зазначити, що антимонопольна політика держави спрямована на: зниження ступеня монополізації ринку і дотримання антимонопольного законодавства, а основними цілями державної політики України у сфері антимонопольної діяльності є дії держави, спрямовані на оптимізацію ринкової структури, нейтралізацію монополістичної влади та різних методів її прояву.

Монополії можуть порушувати ринкове ціноутворення і деформувати розподіл ресурсів. Конкуренція, в якій беруть участь монополії, є недосконалою. У реальному житті монополія досягається різними методами і виступає в різних типах. Типи монополізму визначаються залежно від особливостей утворення та функціонування фірм-монополістів. Різні монополістичні утворення виникають з різних причин і, відповідно до цього, несуть різні наслідки як для ринку, на якому вони виникають, так і для соціально-економічної ситуації в цілому (рис. 1).

Напрями та способи впливу державного регулювання мають ґрунтуватися на аналізі особливостей функціонування монополізованих ринків і формування ринкових цін, враховуючи особливості кожного ринку.

Антимонопольна політика не має бути спрямована на ліквідацію чи заборону великих монополістичних утворень, бо суспільство вже давно зрозуміло, що монополію, як один із основних факторів зростання прибутку, не можна виключити з розвитку ринкових відносин. Тому необхідно поставити її під державний контроль, усунути можливість зловживань монополістичним становищем.

Детальнішу характеристику типів монополізму та особливостей функціонування монополістичних утворень кожного типу представлено в табл. 1.

Аналізуючи типи монополізму, можна помітити принципові відмінності між ними, що базуються на особливостях формування монополістичних утворень, тобто на шляху, яким фірма прийшла до домінуючого положення на ринку. Також враховуються особливості процесу виробництва, залежно від яких можна прогнозувати захи-

Таблиця 1

Типи монополізму та особливості їх функціонування

Тип монополізму	Опис
Економічний	Виникає внаслідок концентрації та централізації виробництва з метою укрупнення підприємств. Приводить до зменшення витрат фірми та надає можливість отримувати надприбутки. Потребує постійного втручання держави
Технологічний	Виникає в разі необхідності використання специфічних технологій у виробництві, що унеможлиблює появу конкурентів, також досягається шляхом освоєння нових технологій, доки що невідомих конкурентам
Інноваційний	Виникає під впливом розробки та впровадження НТП, принципово нових товарів, технологій тощо, має тимчасовий характер та зникає в міру розповсюдження і впровадження в практику нових наукових досліджень
Природний	Відбиває ситуацію, коли попит на даний товар чи послугу найкраще задовольняється однією або кількома фірмами. Тут конкуренція неможлива або небажана, бо при входженні в галузь інших фірм витрати на виготовлення продукції зростають. Виникає й існує тоді, коли одна фірма може постачати продукцію для всього ринку і має нижчі витрати виробництва на одиницю продукції, ніж мали б конкурентні фірми
Адміністративний	Виникає внаслідок дій державних органів. Це надання окремим фірмам виключного права на виконання певного роду діяльності

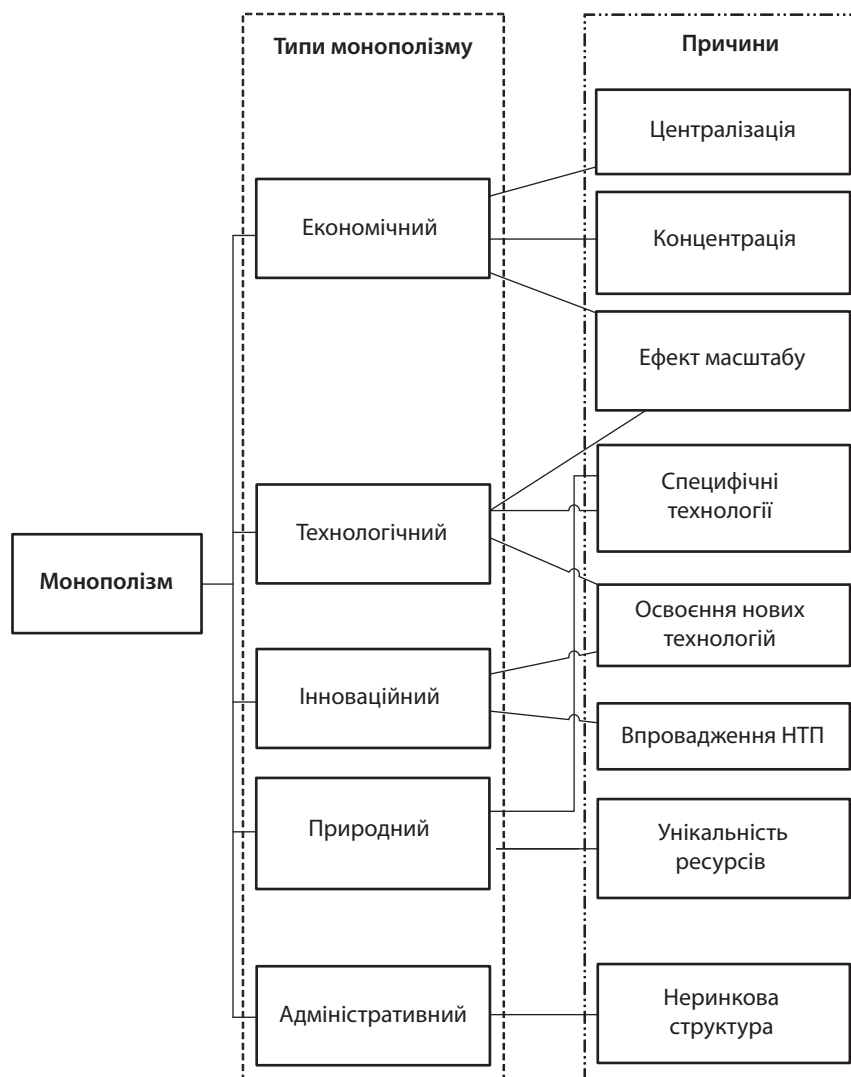

Рис. 1. Типи монополізму

щеність фірми монополіста від потенційних конкурентів і наявності штучних або природних бар'єрів, а також наслідки, які може принести функціонування даної фірми.

Як вважає Грицай О. [3], монополізація може мати декілька різних наслідків економічного характеру: позитивні результати як для монополій, споживачів і суспільства взагалі (покращення показників фінансово-господарської діяльності, покращення якості продукції, зниження цін за рахунок об'єднання дублюючих функцій, ефективної організації науково-дослідних робіт, консолідації витрат за однаковими статтями, маневрування фінансовими та іншими ресурсами), а також негативні результати у вигляді усунення конкуренції (монополізації ринку) або її обмеження. Крім того, можливі випадки, коли наслідки концентрації господарських структур для ринку будуть одночасно і позитивні, і негативні.

Неоднозначність зв'язку ринкової структури, рівня монополізму та ринкової поведінки підприємств зумовлює суперечливість в оцінках впливу високої концентрації галузевого ринку на ефективність галузі, що зумовлює перенесення акценту в антимонопольному регулюванні на забезпечення організаційно-правових умов вільного доступу на висококонцентровані ринки.

Підтримуючи дану точку зору, Попов Р. [9] зазначає, що за світовою практикою антимонопольне регулювання включає також чітку регламентацію державної допомоги, чим забезпечується встановлення чи відновлення балансу для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, економічних зон, територій тощо. В Україні, за відсутності законодавчого визначення прозорих механізмів такої допомоги внаслідок надання субсидій, компенсацій, податкових пільг тощо (що здійснюється на цілком законних підставах), нерідко створюється необґрунтоване привілейоване становище окремих підприємств.

Крім того, Грицай О. [3] додає, що аналіз антимонопольного контролю за концентрацією господарських структур, що здійснюється в окремих країнах з розвинутою ринковою економікою, показав, що для антимонопольних процедур характерним є широке використання системи винятків із загального правила заборони антиконкурентного злиття з метою захисту внутрішніх інтересів своїх країн.

Таким чином, особливості розвитку кожного ринку допоможуть визначити необхідні заходи антимонопольної політики для запобігання монополізму та зловживань. Також державна підтримка повинна бути

спрямована саме на ті галузі економіки, де вона гостро необхідна.

Чухно А. [11] відзначає, що антимонопольне регулювання включає регламентуючі, заборонні, контролюючі та профілактичні заходи та вирізняє три головні форми впливу держави на економіку – економічні регулятори, адміністративні регулятори та правові інструменти.

Регламентуючі заходи включають в себе встановлення певних правил і процедур, сформованих на нормативно-правовій основі. Заборонні заходи передбачають заборону конкретних видів порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Заходи контролюючого характеру включають контроль за рівнем концентрації, контроль за ціноутворенням, стандартизацію та контроль дотримання антимонопольного законодавства. Заходи профілактичного характеру включають контроль за рівнем концентрації та сприяють недопущенню монополізації.

Інструменти антимонопольної політики можна поділити на три групи, залежно від їхніх функцій: стимулюючі, стимулюючі і обмежуючі. Залежно від направленості інструмента та функцій, що він виконує, усі інструменти можна розподілити між цими напрямками. Групи інструментів та інструменти представлено в *табл. 2*.

Різні типи монополічних утворень по-різному впливають на розвиток ринкових відносин, тому доцільним

є використання різних інструментів впливу задля покращення загальної ситуації на ринку.

Для монополізованих ринків більш доцільним буде використання саме обмежуючих інструментів антимонопольної політики задля запобігання зловживанням ринковою владою та недопущення антиконкурентних узгоджених дій.

Використання відповідних заходів і методів антимонопольної політики повинно бути спрямовано на відповідні типи монополізму для забезпечення впливу через особливості функціонування різних монополічних утворень.

Зелінська О. [5] наголошує на тому, що ступінь та інструменти антимонопольного регулювання повинні визначатися типом монополізованого ринку, що підлягає впливу для підвищення економічної ефективності, як у межах окремої галузі, так і економіки в цілому.

Особливості розвитку та функціонування різних типів монополізованих ринків обумовлюють необхідність використання відповідних інструментів антимонопольної політики.

Спираючись на особливості виникнення та функціонування кожного з типів монополізму, а також наслідків їхньої діяльності, можна виокремити інструменти антимонопольної політики, направлені на кожен окремий ринок задля цільового регулювання кожного з них (*табл. 3*).

Таблиця 2

Інструментарій реалізації державної антимонопольної політики

Група інструментів	Інструменти
Обмежуючі інструменти	Заборона на злиття компаній та ведення спільної діяльності; встановлення максимальних / мінімальних цін, моніторинг
Стимулюючі інструменти	Ліцензії, кредити, тарифи, інвестиції, відсотки, пільги, фінансування, субсидії, створення інфраструктури, міжбюджетні трансферти, цільові програми, науково технічні програми, дотації, субсидії, субвенції, виключення з антимонопольного законодавства
Стимулюючі інструменти	Квоти, податки, заборона злиття та ведення сумісної діяльності, тарифи

Таблиця 3

Використання відповідних інструментів антимонопольної політики на монополізованих ринках

Тип монополії	Причини виникнення	Наслідки	Інструменти
1	2	3	4
Економічний	Концентрація та централізація виробництва, прагнення економії від масштабу	Конкуренція по ціні приводить до того, що в галузі залишиться лише одна фірма, яка забезпечує найбільш низькі довгострокові середні витрати	Заборона на злиття компаній та ведення спільної діяльності, встановлення максимальних/мінімальних цін, податки
Технологічний	Окремі фірми захоплюють і монополізують певні технології, технологія робить ефективним лише велике виробництво	Спонукає до підвищення продуктивності праці та поліпшення якості продукції, тож позитивно впливає на розвиток у цілому	Інвестиції, науково технічні програми, встановлення максимальних/мінімальних цін, податки
Інноваційний	Патенти, ліцензії, авторські права дозволяють їх власнику займати монополічне становище на ринку якого-небудь товару (послуги) або в застосуванні у виробництві певної технології, використовуючи передові технології, нові форми організа-	Спонукає до інноваційної діяльності, розвитку нових технологій, товарів, послуг, носить тимчасовий характер, тож не несе значної загрози для економіки	Інвестиції, науково технічні програми

1	2	3	4
	організації праці та виробництва, товаровиробники виробляють нову продукцію, яка має кращі якості і користується широким попитом		
Природний	Власність на виробничий ресурс, коли фірма володіє власністю на весь обсяг пропозиції ключового для виробництва товару або ресурсу, коли одна фірма може постачати продукцію для всього ринку і має нижчі витрати виробництва на одиницю продукції, ніж мали б конкурентні фірми	Існування з точки зору суспільства є доцільним, бо усунення її та створення декількох підприємств може призвести до збільшення витрат на надання послуг і зростання цін	Установлення максимальних / мінімальних цін, загальний доступ до інфраструктури
Адміністративний	Виключні права, які надаються виробнику на ведення певного роду діяльності	Держава бере на себе роль монополіста задля забезпечення ефективності функціонування економіки та безпеки держави	Повний державний контроль

Економічний монополізм несе найбільшу загрозу суспільству, хоча і являє собою наслідки ринкових відносин, вільного ринку та прагнення підприємців до мінімізації витрат і отримання прибутку. Тому саме економічний тип монополізму потребує детального аналізу та контролю з боку держави, він може як заохочуватися, так і «придушуватися». Головними інструментами регулювання економічного монополізму є заборона на злиття та ведення сумісної діяльності компаній. У разі ж доцільності концентрації необхідно вживати контроль за ціноутворенням і використання податкових інструментів задля недопущення монополізовано завищених або демпінгових цін. Подібні інструменти доцільно використовувати і для природного монополізму, який у силу особливостей свого функціонування унеможливає створення конкурентів.

Технологічний монополізм виникає в разі існування специфічних технологій або освоєння нових, принципово нових технологій. Існування специфічних технологій потребує контролю з боку держави, але держава не може безпосередньо впливати на діяльність підприємств. Освоєння нових технологій спонукає до підвищення продуктивності праці та позитивно впливає на розвиток у цілому, тож держава повинна забезпечувати дотримування конкурентних відносин на ринку та стимулювати розвиток нових технологій задля забезпечення розвитку конкурентних відносин.

Інноваційний монополізм спонукає до інноваційної діяльності, розвитку нових технологій, товарів, послуг. Інноваційний монополізм носить тимчасовий характер, тож він не несе значної загрози для економіки та сприяє її розвитку.

Адміністративний монополізм притаманний здебільшого командно-адміністративній системі, однак існує ряд галузей, де держава бере на себе роль монополіста задля забезпечення ефективності функціонування економіки та безпеки держави. У будь-якому разі адміністративний монополізм потребує повного контролю з боку держави.

ВИСНОВКИ

Від типу монополізму залежать особливості розвитку та функціонування монополізованого ринку, а значить, й інструменти впливу на кожний окремий ринок.

Найбільш загрозливими є економічний та природний типи монополізму, бо вони носять неоднозначний характер і можуть бути як корисними для економіки, так і нести негативні наслідки свого функціонування, тому потребують детального аналізу та значної уваги з боку антимонопольної політики.

Інноваційний монополізм несе в собі перспективи подальшого розвитку технологій виробництва та спонукає до інноваційної діяльності, як і технологічний монополізм, що базується на основі використання принципів нових технологій.

Також держава бере на себе певні функції монополіста в певному ряді галузей економіки задля забезпечення ефективності функціонування економіки та безпеки держави.

Використання інструменти антимонопольної політики повинно базуватися на особливостях розвитку та функціонування кожного окремого ринку, а також на особливостях впливу монополізму на економіку в цілому.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі полягають в обґрунтуванні використання інструментів антимонопольної політики на різних ринках та поліпшенні антимонопольного регулювання в цілому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.
2. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
3. Грицай О. В. Антимонопольний контроль за концентрацією господарських структур на рівні регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01 / О. В. Грицай / НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2002. – 21 с.

4. Дерун Т. М. Інструменти формування і реалізації державної політики / Т. М. Дерун // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2009. – № 2-05/3.

5. Зелінська О. М. Державне регулювання монополізму в трансформаційній економіці України : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / О. М. Зелінська / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2009. – 20 с.

6. Лайкова М. С. Антимонопольна політика України: її зміст та особливості реалізації / М. С. Лайкова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2011. – № 988. – Серія «ПРАВО». Вип. № 10.

7. Лагутін В. Теоретичні проблеми управління в сфері економічної конкуренції / В. Лагутін // «Конкуренція». Вісник Антимонопольного комітету України». – 2012. – № 1 (44).

8. Попов Р. А. Державна політика України в сфері антимонопольної діяльності : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Р. А. Попов / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

9. Росецька Ю. Б. Інституційні форми розвитку конкурентних відносин : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01 / Ю. Б. Росецька ; Одес. держ. екон. ун-т. – О., 2007. – 20 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.esteticamente.ru/ard/2007/07rybrkv.zip>

10. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз і впровадження в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук. з держ. упр.: 25.00.01 / В. В. Тертичка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2004. – 36 с.

11. Чухно А. А. Інституціонально-інформаційна економіка : підручник / А. А. Чухно, П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. – К., 2010. – 687 с.

Науковий керівник – Попов О. Є., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри політичної економії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

REFERENCES

Chukhno, A. A., Yukhymenko, P. I., and Leonenko, P. M. *Institutionalno-informatsiina ekonomika* [Institutional and information economy]. Kyiv, 2010.

Derun, T. M. "Instrumenty formuvannia i realizatsii derzhavnoi polityky" [Tools formation and implementation of public policy]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 2-05/3 (2009).

Hrytsai, O. V. "Antymonopolnyi kontrol za konsentratsiieiu hospodarskykh struktur na rivni rehionu" [Antimonopoly control the concentration of economic structures at the regional level]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.10.01*, 2002.

[Legal Act of Ukraine] (2001).

Laikova, M. S. "Antymonopolna polityka Ukrainy: ii zmist ta osoblyvosti realizatsii" [Competition Policy in Ukraine: the content and features of the implementation]. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriia "Pravo"*, vol. 10, no. 988 (2011).

Lahutin, V. "Teoretychni problemy upravlinnia v sferi ekonomichnoi konkurentsii" [Theoretical problems of governance in the area of economic competition]. *«Konkurentsii»*. *Visnyk Antymonopolnogo komitetu Ukrainy*, no. 1 (44) (2012).

[Legal Act of Ukraine] (1996).

Popov, R. A. "Derzhavna polityka Ukrainy v sferi antymonopolnoi diialnosti" [Ukraine's policy in the area of antitrust]. *Avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upr.: 25.00.02*, 2010.

Rosetska, Yu. B. "Instytutsiini formy rozvytku konkurentnykh vidnosyn" [Institutional forms of competition]. <http://www.esteticamente.ru/ard/2007/07rybrkv.zip>

Tertychka, V. V. "Derzhavna polityka: analiz i vprovadzhennia v Ukraini" [Public policy: analysis and implementation in Ukraine]. *Avtoref. dys. ... d-ra nauk. z derzh. upr.: 25.00.01*, 2004.

Zelinska, O. M. "Derzhavne rehuliuвання monopolizmu v transformatsiinii ekonomitsi Ukrainy" [State regulation of monopolies in the economy of Ukraine]. *Avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.03*, 2009.